

zapažanju transparentnosti Logosa čime se uočava sjaj božanskoga u stvorenju. To je ljepota koja ne buči spektaklom, nego »šapće« blagim lahorom. Ona nije puka dekoracija, već put do istine i dobra kao korektiv cinizmu i utilitarizmu pomažući čovjeku nadvladati egzistencijalnu prazninu. Posljednjim poglavljem autori pokazuju na koji način umjetnost može doprinijeti oblikovanju suvremene kulture te osposobljavanju čovjeka za traženje odgovora na pitanja ključna za njegov opstanak.

Otisci suvremene kulture je djelo koje ne zastaje na pukom kritičkom prikazu suvremene kulture, nego nudi pozitivne okvire djelovanja upućujući na poželjnu praksu – dijalog, svrsishodan odgoj, odgovorno poduzetništvo, briga za stvoreno i obnovljeni osjećaj za ljepotu. Iako je potrebno određeno predznanje, s obzirom na mnoštvo relevantnih autora i stručnjaka na koje se Dodlek i Malović pozivaju te na gustoću specifičnih pojmova, svaki zainteresirani čitatelj ovu će knjigu doživjeti kao riznicu poticajnih ideja te kao poziv na kreativnost, konstruktivnost i djelovanje u slobodi. Svoju primjenu će stoga zasigurno pronaći u obrazovanju (društvenom i humanističkom području), odgojnim i kulturnim institucijama ali i među svima onima koji žele argumentiran, nenaometljiv vodič kroz kaos suvremenosti. Za čitatelja koji traži »kompas« u pluralnom, »fluidnom« svijetu, ovo je pouzdan priručnik razboritosti.

Julija Prpić Smolčić

Edina Nikšić Rebihić, Zvonimir Komar,

Prologomena za temeljno pojmovlje opće pedagogije

Sarajevo: Filozofski fakultet
Univerziteta u Sarajevu; Zagreb:
Filozofski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu, 2024., str. 278.

Knjiga *Prologomena za temeljno pojmovlje opće pedagogije*, autora Edine Nikšić Rebihić i Zvonimira Komara, jako dobro isprepleće temelje teorije sa zahtjevima prakse. Autori se pozivaju na brojne druge autore čijih se tema dotiču i čije ideje predstavljaju – Palekčić, Vuk-Pavlović, Bašić, Giesecke, ... i još oko dvije stotine osamdeset drugih autora. Specifičnost ove knjige je da je našla ravnotežu unutar tri kruga Vennovih dijagrama: teorijske pedagogije, pedagogijskog rječnika/terminologije/pojmovlja i ontološko-filozofijskog utemeljenja pedagogije. Autori nas upravo pedagoški, postepeno, preko jedne razine do druge, vode do pedagogijskih saznanja. Glavni fokus knjige su temeljni pojmovi opće pedagogije koji bi kao kategorije trebali biti zajednički svim pedagozima – praktičarima i teoretičarima. Vidljivo je da autori vrlo ozbiljno shvaćaju pojmovlje jer i sami kroz knjigu koriste mnoge originalne pojmove iz drugih jezika – njemačkog, grčkog, arapskog, kako ne bi čitatelja zakinuli ni za jedan dio značenja. Sama knjiga podijeljena je u devet poglavlja.

Prvo poglavlje govori o važnosti vlastite teorijske perspektive pedagogije koja je autonomna – bez ideologije i politike. Autori izvor za svoje pojmove nalaze u samoj ideji čovjeka pri čemu koriste tri kriterija: ontološki kriterij, dijalektičko-sistematski kriterij i pedagojsko-teorijski kriterij. Pojmovi koje su ovim procesom izdvojili su odgajnik i odgajatelj (čovjek u pedagogiji); odgojivost/obrazovljivost; odgoj i obrazovanje; pedagoški odnos; pedagoški takt; odgojna nastava. Kroz knjigu, kako su si autori i zadali, svaki od ovih pojmova *provlače* kroz sva tri gore spomenuta kriterija i dovode ih u međusoban odnos. Osim ovih pojmova, pojam koji autori koriste učestalo kroz čitavu knjigu i koji dovode u usku svezu s idejom čovjeka je i ‘sloboda’. »Čovjek je *sloboda*, pri čemu on nije tek *slobodan* u smislu slobode kao jednog od njegovih atributa, već je sloboda sama čovjekova bit.« (str. 12)

U drugom poglavlju uvelike se govori o slobodi pojedinca i odnosu odgajnika i odgajatelja, dva subjekta. Čovjek rođenjem, sam po sebi, nije ništa određeno, ali sadrži potencijal i mogućnost samoodređenja. Ideja je pomoći odgajniku da samoosvijesti svoj potencijal i krene u proces samoizgradnje sebe i svog svijeta odnosno, u terminima ove knjige, buditi svijest odgajnika o vlastitoj odgojivosti (str. 28). Autori ne ograničavaju termin odgajatelja samo na službene figure (nastavnike, profesore) nego u tu kategoriju stavljaju sve one koji nastoje voditi odgajnika u tom pro-

cesu prihvaćanja vlastite odgojivosti i izgradnje samog sebe. U ovom poglavlju izdvajaju se tri momenta odgajatelja: usmjerenost odgajatelja i prema odgojnoj svrsi i prema samom odgajniku; odgajatelj treba biti izgrađena osoba i biti odgojni poticaj odgajniku; odgajatelj nema zacrtani sadržaj/vrijednosti koji želi prenijeti na odgajnika već mu želi pomoći u otkrivanju vlastite slobode i stvaranju vlastitog svijeta.

U trećem poglavlju govori se o odgojivosti/obrazovljivosti, a to je najkraće rečeno čovjekova apsolutna mogućnost (samo)oblikovanja. Samim time što čovjek izvorno nema oblik (jer da ima ne bi imao mogućnost samo(oblikovanja)) potvrđuje se sloboda čovjeka. Čovjek se biološki rađa kao nedostatno biće i u doslovnom smislu treba odgoj da bi preživio. Zanimka koja se ovdje javlja je odgoj koji nije utemeljen na odgojivosti (slobodi) i to je u punom smislu riječi manipulacija od koje autori zaziru i na koju upozoravaju. Odgajatelj treba poticati odgajnika prema aktivnoj slobodi i na samooblikovanje. U ovom poglavlju propitkuje se zanimljivo pitanje ravnoteže između nedovoljne i pretjerane uključenosti odgajatelja. Glavna ideja je da se na odgojivost gleda kao na uspavani potencijal koji odgajatelj budi i osvješćuje u odgajniku kroz odgoj i obrazovanje.

U četvrtom poglavlju propitkuje se sam odgoj/obrazovanje. Autori kažu da čovjek, da bi uopće bio čovjek, mora bit odgojiv i slobodan. Taj odnos odgoja/obrazovanja, odgojivosti

i slobode najbolje je sadržan u rečenici: »Proces odgoja i obrazovanja jest odgovor *na slobodu* (odgojivost), zbiva se *u slobodi* (odgoj bez prisile) te *za slobodu* (anticipirano stanje: slobodan čovjek)« (str. 81). Upravo zato obrazovanje ne može biti proces prenošenja znanja, već samo proces stvaranja novog znanja. Zamka koja se ovdje pak pojavljuje je tumačenje čovjekove slobode kao samovolje, ali autori naglašavaju odgovornost i dužnost koje dolaze uz slobodu. Biti slobodan, znači biti različit od životinje – slobodan i od nagona i od heteronomnih htijenja, a opet u toj slobodi, imati mogućnost izbora za duhovni rast.

U petom poglavlju ispituje se pedagoški odnos. Pedagoški odnos temelji se na obostranom povjerenju, odgajatelj vjeruje u potencijal koji odgajnik ima, a odgajnik vjeruje odgajatelju i prepušta se njegovom vodstvu u odgojno-obrazovnom procesu. Odgajatelj prihvaća odgajanika u tom trenutku u potpunosti, sa svim dobrim i lošim stranama, ali s idejom neograničenog potencijala kojeg taj odgajnik ima u budućnosti. Ideja i pedagoškog odnosa i odgajateljskog autoriteta je da iziskuju mukotrpan rad i trud, a sve s ciljem da u budućnosti ne budu potrebni odgajniku.

U šestom poglavlju, predstavlja se pedagoški takt kao bit pedagoške prakse. Pedagoški takt nije dobro uvježbana reakcija koja će se performativno izvesti u određenoj situaciji, već je on umijeće sagledavanja cjelokupne dane situacije i djelovanja

u skladu s njom, gdje će odgajatelju primarno na umu biti trenutno i anticipirano stanje odgajanika. Ovdje odgajatelj u nekoliko trenutaka pristupa djetetu u danj situaciji imajući na umu sva znanja teorije, ali i poznavanje i osjećaj za upravo ovog odgajnika. Često se vezano uz pedagoški takt spominje i pedagoška intuicija kao unutarnji glas samog odgajatelja koji mu pomaže odrediti smjer u prosuđivanju date situacije. Autori žale što se zbog nemogućnosti konkretne mjerljivosti pedagoški takt ne istražuje dovoljno, ali ipak izdvajaju neka od istraživanja koja su ga ispitala. U zaključku poglavlja govore o dva bitna momenta pedagoškog takta: odgojno-obrazovnoj svrsi koju je odgajatelj vlastitim teorijskim sposobnostima u sebi obrazovao i konkretan pedagoški trenutak sa svim specifičnostima upravo tog odgajnika i te situacije.

U sedmom poglavlju govori se o odgojnoj nastavi kao realizaciji pedagogije. Autori se ovdje ponovno pozivaju na samog čovjeka (odgajanika) i na traženje smisla unutar njega. Tvrde da odgojna nastava nikako ne može biti odgojna ukoliko pronalazi smisao izvan čovjeka. Odgojna nastava, da bi to bila, uvijek stavlja naglasak na iskustvo odgajanika i njegovo samoformiranje.

U osmom poglavlju, pedagogijske pojmove predstavljene u ovoj knjizi autori gledaju kroz orijentalno-islamsku filozofijsku perspektivu. U ovom vrlo zanimljivoj poglavlju autori nikako ne izjednačuju određene poj-

move, već povlače očite paralele posebno po pitanju postepenosti odgoja i ontološkog polazišta samog odgoja. Čovjek je krunsko stvorenje, stvoreno od Boga koje se neodgojem, neobrazovanjem i neurednom životnom praksom spušta na najniže etičke i moralne razine. Cilj je razviti dobar i potpunog čovjeka najsličnijeg onom idealu kakav je izvorno i stvoren.

U devetom i posljednjem poglavlju zaokružuje se čitava knjiga i autori mu određuju pomalo i provokativan naslov: »Čemu opća pedagogija?«. Autori u ovom poglavlju sumiraju glavnu ideju knjige – svrha odgoja uvijek je u čovjeku, a nikad izvan njega, a pedagogija je »svrhovito vođenje čovjeka prema dobru ili prema boljem obliku čovjeka« (str. 243). Opća pedagogija nudi temelj, kategorije i identitet pedagogije kao znanosti, a posebne pedagogije, koristeći te temelje i kategorije dodatno učvršćuju identitet pedagogije, tako posebne i opća pedagogija tek u jedinstvu tvore zbiljsku pedagogiju.

Knjiga je pisana izuzetno zanimljivo i, iako koristi kompleksnije filozofske pojmove, razumljiva je svakom motiviranom praktičaru i istraživaču odgojno-obrazovne prakse. Manje poznati pojmovi uvode se postepeno i dobro su razjašnjeni u samom tekstu ili u bilješkama. Ova knjiga ističe ideje o slobodi čovjeka, potencijalu čovjeka za samooblikovanje, svrsi odgoja koja se uvijek nalazi u samom čovjeku i svrsi odgajatelja, koji da bi bio dobar odgajatelj, treba razumjeti sve navedeno i voditi odgajnika pre-

ma toj odgovornoj slobodi i umanjivati svoju ulogu sve do vremena kada više nije potreban. Samim time knjigu treba preporučiti svim praktičarima pedagogije koji žele bolje shvatiti, ali i preispitati temelje svog djelovanja.

Marta Smiljanić

Sanja Tatalović Vorkapić (ur.),
Dobrobit djece tijekom
prijelaznih perioda:
Empirijska provjera Ekološko-
dinamičkog modela
Psihologija dobrobiti djece vol. 3

Rijeka: Sveučilište u Rijeci,
Učiteljski fakultet, 2024., 245 str.

Knjiga *Dobrobit djece tijekom prijelaznih perioda: Empirijska provjera Ekološko-dinamičkog modela – Psihologija dobrobiti djece vol. 3* znanstvena je monografija objavljena 2024. godine u izdanju Učiteljskog fakulteta u Rijeci. Nastala je kao rezultat petogodišnjeg znanstveno-istraživačkog projekta usmjerenog na istraživanje kompleksnih prijelaznih razdoblja u razvoju djeteta – iz obitelji u vrtić i iz vrtića u školu. Autorica ove monografije, prof. dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić, redovita je profesorica na Učiteljskom fakul-